

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ПСИХОЛОГІЇ
Кафедра педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти**

ЗАТВЕРДЖЕНО

вченою радою ННІМП ДЗВО
«Університет менеджменту освіти»
31 серпня 2023 року, протокол № 7
Голова вченої ради ННІМП ДЗВО
«Університет менеджменту освіти»

Т. Є. Рожнова

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З АСИСТЕНТСЬКОЇ ПРАКТИКИ

**для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
освітньо-професійної програми «Педагогіка вищої школи. Андрагогіка»
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
галузі знань 01 Освіта/Педагогіка**

Київ – 2023

Затверджено вченою радою
Навчально-наукового інституту менеджменту та
психології ДЗВО «Університет менеджменту
освіти»
(протокол № 7 від 31 серпня 2023 р.)

Рецензенти:

Рожнова Тетяна Євгенівна, кандидат педагогічних наук, доцент,
директор Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО
«Університет менеджменту освіти» НАПН України

Тимошко Ганна Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки і методики викладання історії та
суспільних дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка.

**Методичні рекомендації з асистентської практики для здобувачів
другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньо-професійної
програми «Педагогіка вищої школи. Андрагогіка» спеціальності 011
Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка / укл.
Н. О. Приходькіна. Київ: ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
НАПН України, 2023.**

Методичні рекомендації з асистентської
практики © 2023 by [Приходькіна Наталія
Олексіївна](#) is licensed under [CC BY-NC-ND
4.0](#)

ВСТУП

Асистентська практика є важливою складовою професійної підготовки магістрів освітньо-професійної програми «Педагогіка вищої школи. Андрагогіка». Практика спрямована на формування професійних компетентностей майбутніх магістрів освітніх, педагогічних наук через безпосереднє залучення до педагогічної діяльності.

Мета: формування та розвиток професійно-педагогічних компетентностей здобувачів щодо здійснення викладацької діяльності в умовах закладу вищої освіти.

Завдання практики:

1. Формування психолого-педагогічних і методичних умінь викладання у вищій школі
2. Розвиток умінь організації основних форм навчання та застосування сучасних освітніх технологій
3. Формування навичок професійного й педагогічного спілкування зі здобувачами вищої освіти
4. Розвиток індивідуального творчого стилю педагогічної діяльності
5. Формування морально-етичних якостей викладача вищої школи
6. Стимулювання потреби в професійному саморозвитку

Предметом вивчення навчальної дисципліни є освітній процес у закладі вищої освіти, а саме – організація, методика та технології викладання навчальних дисциплін.

У результаті проходження асистентської практики здобувачі вищої освіти мають набути **загальних компетентностей (ЗК):**

- ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.
- ЗК2. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
- ЗК3. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК5. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.
- ЗК6. Здатність виявляти, ставити та розв'язувати проблеми.
- ЗК7. Здатність до міжособистісної взаємодії.

В процесі вивчення навчальної дисципліни здобувачі вищої освіти мають набути **фахових компетентностей (СК):**

- СК2. Здатність застосовувати та розробляти нові підходи до вирішення задач дослідницького та/або інноваційного характеру в сфері освіти й педагогіки.
- СК3. Здатність враховувати різноманітність, індивідуальні особливості студентів у плануванні та реалізації освітнього процесу в закладі освіти.
- СК4. Здатність здійснювати експертизу та надавати консультації з питань освітньої політики та інновацій в освіті.

- СК5. Здатність розробляти і реалізовувати нові освітні інструменти, проекти та інтегрувати їх в освітнє середовище закладу освіти.
- СК6. Здатність управляти стратегічним розвитком команди в педагогічній, науково-педагогічній та науковій діяльності.
- СК7. Критичне осмислення проблем у сфері освіти, педагогіки й на межі галузей знань.
- СК8. Здатність інтегрувати знання у сфері освіти/педагогіки та розв'язувати складні задачі у мультидисциплінарних та міждисциплінарних контекстах.
- СК10. Здатність до професійної діяльності, спрямованої на сприяння особистісному та професійному розвитку різних категорій дорослих.
- СК11. Здатність до використання андрагогічно орієнтованих форм, методів, засобів та технологій навчання.

Здобувачі вищої освіти повинні отримати наступні очікувані програмні

результати навчання:

- РН3. Формувати педагогічно доцільну партнерську міжособистісну взаємодію, здійснювати ділову комунікацію, зрозуміло і недвозначно доносити власні міркування, висновки та аргументацію з питань освіти і педагогіки до фахівців і широкого загалу, вести проблемно-тематичну дискусію.
- РН5. Організовувати освітній процес на основі студентоцентрованого, компетентнісного, контекстного підходів та сучасних досягнень освітніх, педагогічних наук, управляти навчально-пізнавальною діяльністю, об'єктивно оцінювати результати навчання здобувачів освіти.
- РН7. Створювати відкрите освітньо-наукове середовище, сприятливе для здобувачів освіти та спрямоване на забезпечення результатів навчання.
- РН 8. Розробляти і викладати освітні курси в закладах вищої освіти, використовуючи методики, інструменти і технології, необхідні для досягнення поставлених цілей.
- РН11. Здійснювати консультативну діяльність у сфері освітніх, педагогічних наук.
- РН12. Знати особливості особистісного та професійного розвитку різних категорій дорослих.
- РН13. Вміти використовувати андрагогічно орієнтовані форми, методи, засоби та технології навчання.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПІДГОТОВКИ Й ПРОВЕДЕННЯ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

Структура плану лекції

I. Мета

При визначенні мети здобувачеві вищої освіти-практиканту слід вказати, виходячи із змісту робочої навчальної програми курсу, конкретний результат, який планується досягти.

Навчальна мета передбачає формування у здобувачів вищої освіти таких знань, умінь і навичок:

- наукових знань про актуальні напрями вищої освіти, явища;
- знання основних джерел з педагогіки вищої школи;
- розуміння базових понять, концепцій (назвати поняття, концепції

про

які йдеться на лекції);

- осмислення закономірностей (назвати основні закономірності, про які йдеться на лекції) тощо.

Навчальна мета може включати декілька завдань як освітнього, так і виховного та розвивального напрямів.

II. Методи, прийоми, засоби: зазначити, які саме методи, прийоми та засоби навчання застосовуються під час лекції для досягнення визначеної мети.

III. Наочність: таблиці, схеми, графіки, презентації, відеофільми тощо.

IV. Технічні засоби навчання: комп'ютер, проектор, смарт-дошка, фліп-чарт тощо.

V. Основні питання лекції: (не більше чотирьох на одну лекцію).

VI. Рекомендована література: основна та додаткова.

Хід лекції

При складанні плану здобувачеві вищої освіти-практиканту належить розкрити зміст ін-формації, що висвітлюється під час лекції, описати дії викладача, застосування методів навчання та виховного впливу на здобувачів вищої освіти, зазначити питання для обговорення, дискусії, діалогу.

I. Вступна частина (до 10 хв.):

- привітання викладача зі здобувачами вищої освіти;
- з'ясування зв'язку з пройденим навчальним матеріалом і новою інформацією, визначення її місця і ролі у системі навчального курсу;
- повідомлення теми лекції, створення у здобувачів вищої освіти позитивної установки на її вивчення;

- визначення основних питань лекції, повідомлення рекомендованої літератури;

- зосередження уваги здобувачів вищої освіти, психологічна підготовка до розгляду основних питань лекції, виокремлення їхнього зв'язку з майбутньою професійною діяльністю.

II. Основна частина (60-65 хв.):

- висвітлення питань, визначених у плані;
- забезпечення логічного переходу від одного питання до іншого, здійснення підсумку після кожного етапу;
- показ логіки пояснення, інтерпретації явищ;
- опис дій викладача з метою забезпечення розуміння, осмислення здобувачами вищої освіти змісту;
- розкриття кожного методу, прийому формування мислительних дій, що застосовуються під час лекції;
- зазначення міжпредметних зв'язків, практичних прикладів, спрямованості навчальної інформації на професійну діяльність здобувачів вищої освіти;
- виокремлення питань для бесіди, дискусії чи діалогу, отримання зворотного зв'язку;
- опис дій викладача для розвитку інтересу до змісту лекції.

III. Підсумкова частина лекції (5-10 хв.):

- акцентування логічних висновків про основні поняття, положення, що розглядаються;
- оцінку лектором ступеня досягнення мети запланованої теми, завдань лекції, оцінка спільної взаємодії зі здобувачами вищої освіти;
- визначення характеру підготовки до лекційного заняття й обговорення аналізу зазначених питань, положень на занятті;
- коротке повідомлення питань (проблем), що передбачено розглядати у наступній лекції у взаємозв'язку з висвітленими, створення позитивних очікувань;
- подяка здобувача вищої освіти за увагу.

Підготовка, організація й проведення лекції

Загальні рекомендації

На сучасному етапі розвитку педагогічної освіти в Україні лекція є важливою ланкою, доцільною формою організації навчання у вищому навчальному закладі. Її загальне призначення - формування у здобувачів вищої освіти інформаційної бази, методологічної основи та фактологічного підґрунтя для оволодіння знаннями. Важливим завданням лектора є надання лекції проблемного характеру, закладення в самому способі подачі матеріалу евристичних вузлів стимулювання пізнавального та дослідницького інтересу здобувачів вищої освіти. З іншого боку матеріал лекцій має скеровувати й на засвоєння основних понять, ключових фактів, можливості самостійного пошуку, критичного аналізу.

Лекція в окремих випадках є основним джерелом наукової, навчальної інформації в разі відсутності необхідних підручників і посібників. На лекції викладач подає сучасну наукову інформацію, результати останніх досліджень, що не знайшли висвітлення у підручниках і посібниках.

Готуючи лекцію, здобувач вищої освіти-практикант повинен забезпечити комплексну взаємодію психолого-педагогічного впливу на здобувачів вищої освіти-слухачів та ґрунтовної фахової подачі матеріалу. Готуючи себе як лектора, слід враховувати, що лекція є динамічною формою взаємодії з аудиторією, під час якої відбувається передача знань та досвіду від лектора до здобувачів вищої освіти і створюються умови для первинного зворотного зв'язку між обома сторонами навчального процесу.

При цьому слід мати на увазі, що:

- викладач доступно і стисло висвітлює різноманітні наукові концепції, підходи до трактування сутності явищ, понять;
- викладач дохідливо пояснює факти, теорії, концепції, які неоднозначно, суперечливо або складно обґрунтовуються в науковій літературі;
- у змісті лекції викладач має змогу використати результати власних спостережень та досліджень своїх колег;
- під час лекції викладач має змогу здійснювати вплив на формування ціннісних орієнтацій здобувачів вищої освіти, розкриває у змісті не лише наукові поняття, положення, але й світоглядні, моральні, етичні ідеї та норми.

Успіх навчально-педагогічного впливу викладача на здобувачів вищої освіти забезпечується такими необхідними умовами:

- викладач спілкується зі здобувачами вищої освіти як з рівноправними партнерами, суб'єктами спільної навчально-пізнавальної діяльності;
- стимулює активність здобувачів вищої освіти, розвиток їхнього критичного, творчого мислення шляхом постановки проблемних питань, залучення їх до дискусії, діалогу, висловлювання власних міркувань;
- регулює увагу здобувачів вищої освіти, спонукає їх до підтримування стійкої уваги до викладу матеріалу;
- висловлює власну точку зору, показує, чому пропонована слухачам тема заслуговує на їхній інтерес;
- постійно здійснює зворотній зв'язок, стежить за динамікою емоцій здобувачів вищої освіти, перевіряє рівень розуміння, осмислення ними навчальної інформації;

Вимоги до проведення лекцій

Лекція забезпечує успіх у досягненні поставлених пізнавальних і педагогічних завдань лише за умов забезпечення лектором певних психологічних і дидактичних параметрів, а саме:

- створення психологічно комфортної атмосфери взаємодії зі здобувачами вищої освіти, атмосфери співробітництва і спільного міркування;
- дотримання лектором педагогічного такту, вияв уважного, позитивного ставлення до здобувачів вищої освіти;
- забезпечення інформативності викладання, застосування сучасних наукових підходів;
- надання викладу матеріалу на засадах доказовості, аргументованості у розкритті теми та основних фактів, понять і теоретичних положень;
- дотримання логічності, послідовності, системності висвітлення змісту навчальної інформації;
- забезпечення доступності, ясності, чіткості пояснення та інтерпретації наукових положень;
- активізації мислення здобувачів вищої освіти, опора на їхній життєвий досвід;
- емоційності викладу навчального матеріалу;
- застосування аудіовізуальних засобів, дидактичних матеріалів.

Структура лекції

Лекція складається з трьох частин: вступної, основної та підсумкової.

У вступній частині **викладач:**

- встановлює контакт з аудиторією, демонструє особистий позитивний психоемоційний стан і готовність до взаємодії;
- обирає й підтримує впродовж усього заняття доброзичливу міміку, жести, відкритість до аудиторії,
- усуває комунікативні, просторові, термінологічні бар'єри;
- налагоджує зв'язок із пройденим навчальним матеріалом і новою інформацією, визначає її місце у системі тем, розділів навчального курсу, прогнозує її подальший розгляд;
- повідомляє тему лекції, створює у здобувачів вищої освіти позитивну установку на її вивчення;
- визначає основні питання, що будуть розглядатися під час лекції; повідомляє і дає коротку характеристику основної рекомендованої літератури;
- захоплює увагу здобувачів вищої освіти шляхом творчого поєднання різноманітних методичних прийомів;
- підкреслює новизну навчальної інформації;

- демонструє власне зацікавлення, активізує переживання й думки здобувачів вищої освіти, збуджує їхній інтерес до неї й формує готовність включитися в спільну пізнавальну діяльність.

Вступна частина не повинна займати багато часу, не більше 10 хв. Але від початку залежить подальший хід лекції. Головне завдання викладача на цьому етапі - залучення самих здобувачів вищої освіти до лекції, психологічна підготовка їх до сприймання основного навчального матеріалу. Зазначені складові взаємопов'язані. Дотримуватися їх варто в довільній формі; деякі з них діють одночасно.

Основна частина лекції тісно поєднана з вступною. Перехід до неї може бути й непомітним для здобувачів вищої освіти. Для організації активного сприймання ними нової навчальної інформації можуть бути застосовані такі прийоми:

- поставити питання, на яке немає готової відповіді, але яке загострює увагу;
- запросити здобувачів вищої освіти викласти власні міркування щодо конкретних проблем;
- продемонструвати здобувача вищої освіти кілька підходів до явищ і тлумачень ключових понять, що розглядаються на лекції;

Основна частина лекції є найбільш відповідальною і тривалою в часі. В цій

частині викладач висвітлює зазначені на початку лекції питання, обґрунтовує необхідні теоретичні положення. Протягом основної частини викладач:

- спрямовує пізнавальну діяльність слухачів на виявлення ключових фактів, явищ і тенденцій;
- постійно дбає про адекватне розуміння слухачами навчальної інформації шляхом пояснення, інтерпретації;
- слідкує за логікою власного викладу, обґрунтування положень, міркуванням, мовленням;

- застосовує різні методи логічної побудови змісту навчальної інформації (індукції, дедукції), дбає про системність, послідовність, наступність у

висвітленні;

- кожне положення аргументує, підтверджує;
- постійно контролює рівень розуміння здобувачами вищої освіти навчального матеріалу шляхом візуального контакту з аудиторією, постановки питань: «Ваша думка?», «А чому...?», «Що краще...?»;
- у процесі висвітлення кожного явища розмірковує разом зі здобувачами вищої освіти про його об'єктивну та суб'єктивну значущість, зв'язок з професійною і практичною діяльністю;
- подає альтернативні підходи, теорії розгляду понять, явищ, спонукає здобувачів вищої освіти до самостійної оцінки, вибору цих підходів;
- стимулює активне слухання та участь здобувачів вищої освіти в оволодінні знаннями, залучає їх до обговорення теоретичних положень, ідей, актуалізації власного життєвого досвіду;

- постійно підтримує психологічно комфортну атмосферу під час лекції, контакт зі здобувачами вищої освіти;
- уникає жорсткого контролю, проте підтримує порядок;
- відгукується на висловлення здобувачів вищої освіти, їхні питання;
- підтримує і розвиває інтерес здобувачів вищої освіти до навчального матеріалу, позитивну мотивацію процесу пізнання, пошуку.

Підсумкова частина лекції є також важливою. Лектор зосереджується на підтриманні позитивних вражень, емоцій здобувачів вищої освіти, отриманні здобувачами вищої освіти протягом лекції. Слід мати на увазі, що втома здобувачів вищої освіти, які втрачають увагу, поглядають на годинники, починають вести сторонні розмови, є природною. Підтримуючи належний рівень самоконтролю й контролю над слухачами, викладач завершує загальною оцінкою педагогічних процесів і явищ, яким присвячено лекцію, на провідних ідеях і знаннях з вивченої теми. Окрім цього, лекцію необхідно завершити мажорним, енергійним психологічно влучним акордом.

У цій частині викладач підводить ризику під розглянутою на лекції проблемою й спонукає здобувачів вищої освіти до поглибленого її опанування:

- подає логічні стислі висновки про основні поняття, явища, закономірності;
- нагадує про семінарські заняття, визначає характер обговорення та аналізу висвітлених ідей на цих заняттях.
- дає здобувача вищої освіти можливість висловитися щодо лекції, явищ, що вивчалися, супровідних дискусійних проблем, новинок літератури, поставити питання;
- коротко повідомляє проблеми, що розгляне у наступній лекції у взаємозв'язку з висвітленими, створює позивні очікування щодо наступної зустрічі;
- дякує здобувача вищої освіти за увагу і прощається з аудиторією.

Підготовка викладача до проведення лекції

Підготовка лекції - це напружена, складна, відповідальна діяльність викладача, що потребує значної концентрації зусиль і вияву майстерності. Цей процес вимагає тривалого часу і передбачає не тільки написання тексту лекції, але й психологічну підготовку педагога до її проведення. Підготовка до лекції включає:

- визначення теми, її місця в навчальному курсі, зв'язку з попередніми і наступними темами;
- постановка й осмислення мети лекції та очікуваних результатів, яких бажає досягнути лектор;
- виокремлення основних понять, явищ, діячів, головної ідеї, що пронизує усю лекцію, осмислення задуму лекції;
- опрацювання необхідної науково-теоретичної літератури, навчально-методичних посібників, сучасних наукових досліджень;
- визначення обсягу навчальної інформації;
- складання плану лекції;

- проектування рівня складності та методики викладу матеріалу на конкретну аудиторію здобувачів вищої освіти, для якої готується лекція (характерні особливості здобувачів вищої освіти, усвідомлення специфіки їхнього фаху, своєрідності поведінки під час лекції, кількості людей в аудиторії);
- структурування змісту навчальної інформації за питаннями, дотримання логіки, послідовності, системності, продумування питань для дискусії, діалогу, аргументів для доказу тверджень, прикладів з практичної діяльності із врахуванням фаху і специфіки здобувачів вищої освіти, відбір доцільних методів, прийомів;
 - вироблення власного розуміння навчального матеріалу;
 - підбір і підготовка наочного матеріалу;
 - написання повного тексту лекції із використанням чітких визначень і формулювань;
- усне проголошення змісту лекції (особливо для викладачів-початківців) чи окремих фрагментів; вироблення та коректування моделі, стилю, манер ораторського виступу і взаємодії зі здобувачами вищої освіти.

Методичні поради здобувача вищої освіти-практикантам щодо проведення лекції

Майстерність організації лекції формується у процесі набуття викладачем педагогічного досвіду. Однак деякі поради у цьому напрямі допоможуть здобувача вищої освіти уникнути суттєвих помилок і досягнути успіху в початкових спробах.

Сумлінна, відповідальна підготовка лекції - умова успішного, ефективного її проведення. Текст лекції доцільно не вивчити, а глибоко осмислити, пережити, конкретно оволодіти положеннями, ідеями.

Читання лекції за конспектом є шкідливим як для викладача, так і для здобувача вищої освіти. У такому разі він неспроможний налагодити і підтримувати контакт з аудиторією, здійснювати виховний, емоційний вплив на здобувачів вищої освіти, отримувати зворотній зв'язок від них і вносити в процес організації лекції. Звертатися до конспекту необхідно лише для дотримання структури лекції, формулювання теоретичних визначень, положень, а також посилення на джерела інформації тощо.

Недоцільно передавати зміст навчального підручника, посібника під час лекції, інакше можна позбавити здобувачів вищої освіти можливості самостійно працювати. Важливо застосовувати цікаві факти, нові підходи, концепції, що не набули поширення в науковій літературі.

За обмежений час лекції неможливо розкрити повний об'єм науково-навчального матеріалу з конкретної теми, і це не є завданням викладача. Її мета під час лекції - спрямувати увагу здобувачів вищої освіти на провідні ідеї,

положення, сформувані у них наукові поняття, судження, скерувати їх у напрямі вироблення власних поглядів, концепцій.

Перевантаження змісту лекції науковими термінами, фактами, категоріями розпорошує увагу слухачів, швидко втомлює їх і зумовлює здійснювати записи у конспекті автоматично. Значна кількість нової інформації ускладнює розуміння здобувачами вищої освіти сутності явищ, положень, знижує позитивну мотивацію навчання. Недостатня інформативність лекції також небезпечна: викликає розчарування й нудьгу у здобувачів вищої освіти, спонукає займатися сторонніми справами.

Важливим для педагога є не тільки що сказати, але й як сказати. Емоційність викладу залежить саме від культури мовлення. Воно повинно бути образним (наявність метафор, порівнянь, фразеологізмів, синонімів тощо), літературним, позбавлених русизмів, побутових слів. Через інтонацію викладач може виокремлювати важливі положення, підкреслити думку, яку хоче донести здобувача вищої освіти. Речення бажано будувати таким шляхом, щоб здобувачі вищої освіти почули і зрозуміли контексті сенс висловлювань. Одну і ту ж саму думку іноді варто проговорити різними словами, застосувати відмінні структури речень.

Дикція педагога повинна бути виразною, чіткою, зрозумілою. Говорити доцільно голосно, періодично змінюючи його тембр для концентрації уваги здобувачів вищої освіти, виокремлення необхідних ідей, показу педагогом власного ставлення до змісту, його емоцій, коли це необхідно.

Від темпу лекції значною мірою залежить увага, сприймання, розуміння, активність, поведінка здобувачів вищої освіти. Його також слід цілеспрямовано регулювати. Повільний темп викладу застосовується для запису здобувачами вищої освіти інформації, її осмислення, акцентування уваги слухачів на суттєві, критеріальні ознаки явищ, значущі положення. Для першокурсників темп лекції також повинен бути дещо повільним (менше 50-60 слів на хвилину). Для старших курсів швидкість мовлення повинна зростати. Загалом варто обирати середній темп, лекцію не можна перетворювати у диктування змісту.

Майстерність лектора визначається його умінням виявляти педагогічний такт, повагу до здобувачів вищої освіти, толерантність. Без контролю імпульсивності емоцій неможливо досягнути цілеспрямованого керівництва процесом. Педагог не має права виявляти гнів, бурхливе роздратування, вдаватися до криків. Проте він повинен бути щирим перед здобувачами вищої освіти, здійснювати контроль за порядком, дисципліною під час лекції. Він може виявити своє обурення, але оцінюючи не особистість здобувача вищої освіти, а конкретну ситуацію.

Орієнтовна схема аналізу лекції

Зміст лекції оцінюється за таким критеріями:

- науковість, актуальність;
- цілісність висвітлення матеріалу;

- відповідність загальним завданням методології науки, зіставлення різноманітних концепцій;
- висунення проблемних питань;
- визначення значущості матеріалу та його застосування в майбутній спеціальності, тобто професійна спрямованість;
- наявність матеріалу, якого немає в підручниках;
- пояснення найбільш складних питань;
- наявність завдань для самостійного відпрацювання матеріалу, зв'язків із попередніми лекціями, розділами курсу, внутрішньоопредметних та міжпредметних зв'язків.

Методика читання лекції оцінюється за такими складовими:

- організованість у проведенні (лекцію вчасно розпочато та закінчено, чітко називається тема лекції та окремі питання, чітке інструктування здобувачів вищої освіти щодо порядку опрацювання навчальної літератури й виконання завдань теми);
- на початку заняття викладач актуалізує проблематику лекції; при потребі робить це й при розгляді окремих питань чи дискусійних проблем;
- структурованість лекції, логіка викладу;
- повідомлення літератури до теми або до всього курсу;
- чітке виділення дискусійних моментів, залучення до дискусії здобувачів вищої освіти;
- виокремлення головного у матеріалі та висновках;
- забезпечення зворотного зв'язку з аудиторією, перевірка розуміння, засвоєння, підведення підсумків;
- використання на занятті сучасних комп'ютерних технологій;
- застосування лектором опорних матеріалів (текст, конспект, окремі записи, тощо);
- викладач завершує розгляд окремих питань коротким висновком, при потребі залучає до формулювання цього висновку здобувачів вищої освіти;
- лекція завершується розгорнутим висновком, який робить викладач.

Керівництво роботою здобувачів вищої освіти:

- допомога у веденні записів (зміна темпу: уповільнений темп для виділення важливості матеріалу);
- використання прийомів підтримки уваги - цікаві приклади, риторичні запитання, доречні жарти тощо;
- спонукання до запитань з боку здобувачів вищої освіти.

Особистість лектора:

- знання предмета;
- емоційність, використання голосу, правильно поставлена дикція, грамотність мовлення;
- доброзичливість у ставленні до здобувачів вищої освіти, партнерський підхід до них при опрацюванні навчального матеріалу;

- зовнішній вигляд, уміння триматися перед аудиторією, встановлювати з нею контакт.

Результати лекції:

- інформаційна цінність лекції;
- виховний вплив, досягнення дидактичних цілей.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПІДГОТОВКИ Й ПРОВЕДЕННЯ ВІДЕОЛЕКЦІЇ

Відеолекція – це систематичний, послідовний виклад навчального матеріалу викладачем, що не вимагає його особистої присутності перед здобувачами вищої освіти, за допомогою використання широких можливостей обробки, зберігання та передачі відео- та аудіоінформації.

Відеолекції відносяться до одного із засобів навчання в системі дистанційної освіти, в них навчальний матеріал подається в динаміці, з використанням слухового і зорового каналів сприйняття інформації.

Застосування відеолекцій, їх фрагментів та інших аудіовізуальних засобів у навчальному процесі викликає інтерес у здобувачів вищої освіти, підвищує мотивацію до вивчення дисципліни, пробуджує цікавість.

Навчання з використанням технічних засобів навчання застосовується при проведенні групових (або потокових) занять зі здобувачами вищої освіти заочної та денної форм навчання і для організації індивідуальної самостійної роботи здобувачів вищої освіти, для організації дистанційного навчання. Відеолекції можуть використовуватися здобувачами вищої освіти в будь-який час і на будь-якій відстані. Важливим є й те, що здобувачеві вищої освіти, який має відеолекцію на електронному носії, не потрібно конспектувати навчальний матеріал.

Відеолекції можуть створюватися з використанням низки комп'ютерних технічних прийомів:

- комп'ютерна анімація графічного матеріалу: послідовна побудова схем, виділення кольором окремих деталей на графіках, динамічні діаграми, послідовний запис символів у формулах;

- поліекранне подання навчальної інформації, наприклад, у вигляді двох вікон, в одному з яких показується навчальний матеріал, а в іншому – лектор, пояснює те, що відбувається. Цей прийом часто використовується в телевізійних передачах новин;

- створення фону, на якому будуть представлені формули та інші записи, вибір відповідних шрифтів, заливок і т.п., суміщення текстової, графічної та іншої інформації із закадровим коментарем лектора.

При створенні відеолекцій важливо пам'ятати про те, що кожна тема досягає мети, якщо від початку зазначено, які знання і навички здобувач вищої освіти повинен отримати у процесі роботи з відеолекцією.

Кожна відеолекція повинна містити матеріал за часом не більше 40 хвилин, так як в силу своєї специфіки вона компактніша, ніж традиційні лекції.

Необхідно дотримуватися чіткого дозування навчальної інформації – разова доза повинна мати закінчений, логічно цілісний характер. Це може бути, наприклад, теорема, параграф підручника, окреме, логічно завершене питання теми або окрема тема.

Якщо автором подається курс відеолекцій з дисципліни, то в першій лекції повинні бути відображені такі питання: мета вивчення дисципліни, місце дисципліни в системі наук, кількість годин, відведена за навчальним планом, для кого призначений курс лекцій.

Загальні вимоги до відеолекції

1. Для кращого засвоєння матеріалу відеолекція повинна бути розбита на окремі частини. Ці частини розробляються як додаток до друкованих навчальних посібників і не повинні бути простим озвучуванням паперового варіанту.

2. У вступній частині відеолекції повинно бути поставлено мету і завдання вивчення дисципліни (розділу), зазначено міждисциплінарний зв'язок. Бажано дати рекомендації по роботі із запропонованим посібником (з чого почати, що рекомендовано зробити після перегляду фрагменту або всього фільму, на які питання відповісти і т.п.).

3. Під час створення відеолекції використовується як розмовна мова спілкування, так і мова графічних зображень (статичних і динамічних ілюстрацій) і мова математичних, хімічних, логічних формул та виразів. Слід пам'ятати, що значну частину інформації про навколишній світ людина отримує через зір. Багатослівний звуковий чи текстовий (на екрані) коментар викликає швидке стомлення й ускладнення сприйняття динамічних процесів.

4. Подання навчального матеріалу не повинно бути рівномірним, монотонним. Як правило, в межах однієї теми можна виділяти 3 - 5 питань, які привертають увагу глядача (використовуючи ефект несподіванки, подиву, емоційного пожвавлення). Виділення бажано розташовувати по наростанню ефекту, щоб попереднє враження не «маскувало» наступну дію.

5. Відеолекції можуть бути забезпечені друкованими коментарями (поясненнями), що особливо важливо для здобувачів вищої освіти заочної форми навчання. Коментарі можуть містити таку інформацію:

- мета (для кого призначено коментар, якою буде структура відеолекції в цілому);
- порядок роботи здобувача вищої освіти з коментарями, з відеолекціями;
- методичні поради та вказівки по роботі (вимоги до конспектування відеолекції);
- побажання успішної роботи;
- можливість зв'язатися з викладачем (адреса, e-mail, телефон, адреса в Інтернет та ін).

Дані коментарі, при потребі, розсилаються до дати проведення відеолекцій.

Тривалість відеолекції не повинна перевищувати 40 хвилин. За своєю структурою вона включає в себе два етапи: підготовчий і реалізуючий, кожен із яких складається з декількох стадій. Підготовчий етап лекції не повинен перевищувати 3-5 хвилин. Інший обсяг часу відеолекції становить трансляція відеолекції. До кожного етапу відеолекції висувається низка вимог, дотримання яких є необхідним. Всі етапи відеолекції супроводжуються слайдами. Але слайди не повинні «працювати» за викладача. У відеолекції провідна роль належить викладачеві, слайди виступають в якості супроводжуючого, допоміжного матеріалу.

Підготовчий етап відеолекції

Переконайтесь у тому, що тема лекції відповідає тематичному плануванню. Тема лекції позначається на першому слайді в її точному найменуванні. Тематичне планування відповідає робочій навчальній програмі дисципліни, яка в свою чергу відображає вимоги галузевого стандарту вищої освіти підготовки фахівця.

Планом лекції викладач позначає питання до теми, дає їм коротку характеристику. План може бути на другому слайді, в такому випадку він супроводжується стислими коментарями викладача. Всі питання лекції повинні відповідати навчальним елементам робочої програми, тобто тому змісту, який зазначено з даної теми у програмі.

Література як базова, так і допоміжна подається окремим слайдом. В цілому по темі повинно бути вказано не менше 5 літературних джерел. До базової літератури включається 2 - 3 джерела, що є в наявності в бібліотеці Університету. За своїм складом базова література включає навчальну, допоміжну літературу, нормативно-правову документацію, якщо така є. У допоміжну літературу включається 2 - 3 джерела, за складом: монографії, статті та ін.

Трансляція відеолекції

Пояснення нового матеріалу. Рекомендується почати з актуалізації раніше вивченого здобувачами вищої освіти матеріалу і на основі цього зробити перехід до основної частини лекції. (За обсягом часу – 2-3 хвилини).

Розгляд позначених у плані питань теми, з дотриманням зазначеного порядку.

Кожне питання теми розглядається з урахуванням таких вимог:

1. Викладати матеріал із обов'язковою характеристикою категоріального апарату, що наперед охарактеризований у коментарях.
2. Відображати на слайдах схеми, таблиці, графіки, діаграми. Їх пояснення можливі як за кадром, так і на фоні кадру.
3. Наводити статистичні дані з обов'язковим коментарем.
4. Завершувати кожне питання теми висновком.
5. Оголошувати перехід до наступного питання.

Вимоги до питання можуть варіюватися в залежності від специфіки теми.¹⁶

Кількість розглянутих у темі питань – 3-5, час, відведений на одне питання – 8 - 12 хвилин.

Завершують трансляцію відеолекції висновки за темою. Викладач підкреслює те, що саме здобувач вищої освіти вивчив нового на основі навчальних елементів заняття. Здобувача вищої освіти даються завдання для самостійної роботи з обов'язковим пояснення щодо його виконання.

Чітке дотримання всіх рекомендацій з підготовки та проведення відеолекції дозволить ефективно організувати навчальний процес.

Зовнішній вигляд лектора

Дослідження вчених показують, що загальне враження оточуючих про виступаючого залежить на 55% від його вигляду (зовнішнього вигляду), на 38% від особливостей голосу, і на 7% від змісту того, що вимовляється.

У зовнішності лектора не повинно бути нічого відволікаючого увагу.

Аксесуари підбираються скромні, лаконічні, в мінімальній кількості.

Одяг не повинен відволікати слухачів від інформації: зачіска, краватка, костюм, сорочка – все повинно гармоніювати і відповідати загальній колірній гаммі студії:

1) якщо зйомка відбувається на однотонному задньому фоні, то не можна одягатися в колір самого фону.

2) у кадрі повинні бути виключені дрібні деталі: мініатюрні гудзики, занадто дрібний візерунок (це буде млинкувати в кадрі, від чого у глядача втомлюються очі).

Жінкам краще дотримуватися класичного поєднання «чорний низ – білий верх». Оптимальним варіантом буде біла, світла блузка / сорочка, довга або середньої довжини темна спідниця або штани в поєднанні з чорними туфлями на низькому каблучці.

Чоловікам варто зупинити вибір на класичному костюмі або на пуловері / светрі поверх білої сорочки і класичних чорних брюках у поєднанні з елегантним взуттям.

Зачіска повинна бути природною, не відволікати уваги від інформації лектора. Волосся повинно бути прибрано так, щоб постійно не відволікати здобувачів вищої освіти.

Слід пам'ятати, що на відео все збільшується, тому з особливою увагою необхідно поставитися до макіяжу. Для обличчя слід вибирати матову основу на тон темніше, ніж звичайно. Акцентуйте увагу на бровах та очах, уникаючи при цьому занадто темних відтінків. Рум'яна і помада повинні бути світлішими, ніж зазвичай, уникайте помаранчевих і пастельних відтінків. Не використовуйте косметику з блиском – це зведе всі ваші зусилля до нуля, і додасть зовнішності хворобливий вигляд.

Поведінка лектора в кадрі

1. На початку зйомки намагайтесь дивитися в камеру.
2. Не намагайтесь посміхатися на початку, якщо не впевнені, що посмішка природна. Краще це зробити дещо пізніше.
3. Тримайте руки подалі від обличчя і намагайтесь не займати їх сторонніми предметами.

4. Мова повинна бути грамотна, чітка, виразна, гучна. Намагайтесь не вживати професійних жаргонів і скорочень – здобувач вищої освіти у реальній аудиторії може перепитати, а віддалений слухач – не завжди.

5. Жести мають дуже велику силу переконання. У жестах повинна бути відкритість. Уникайте захисних рухів: не закладайте рук за спину, не схрещуйте їх, не «обіймайте себе».

Зразок оформлення титульного аркуша
плану-конспекту лекції

**ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ПСИХОЛОГІЇ
Кафедра педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти**

ПЛАН-КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни «.....»
на тему:
.....

Курс

Група

Дата проведення

Підготував

Перевірила